

К.В. Процак

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра менеджменту організацій

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ГАРМОНІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ

© Процак К.В., 2008

Проаналізовано суть принципу сталого розвитку та особливості його застосування у сфері житлово-комунального обслуговування населення. Запропоновано уточнене змістове наповнення сталого розвитку, сформовано його визначення стосовно середовища проживання. Обґрунтовано підходи до визначення показників та індикаторів оцінки гармонійного розвитку сфери житлово-комунального обслуговування.

Ключові слова: середовище проживання, гармонійний розвиток, житлово-комунальне обслуговування населення.

The essence of steady development principle and peculiarities of its use in the sphere of population's public utility are analysed. Specified meaningful filling of steady development is offered and its definition is formed concerning environment of dwelling and approaches are proved as for determination of assessed indices and indicators of harmonic development in the sphere of public utility.

Key word: environment of dwelling and approaches are proved as for determination of assessed indices and indicators of harmonic development in the sphere of public utility.

Постановка проблеми

Житлово-комунальне обслуговування належить до першочергових потреб населення, від якості та комфортності житла залежить здоров'я людини, її працездатність та тривалість життя.

Для успішного розвитку житлово-комунального обслуговування необхідно сформувати ефективну систему управління, яка б ґрунтувалась на гармонізації життєдіяльності людини та навколишнього природного середовища. В економічній літературі бажаний стан змін явищ і об'єктів, зокрема економічної, соціальної та екологічної складових середовища проживання називають сталим розвитком. Проте проблеми регулювання змін складових середовища проживання в Україні досліджені недостатньо, а його практика викликає незадоволення населення, стурбованість дослідників, занепокоєння різних владних структур.

І хоч необхідність забезпечення сталого розвитку середовища проживання декларується усіма зацікавленими, досі відсутнє саме визначення самого поняття “сталий (стійкий) розвиток”, не розроблено загально визнаний методичний підхід до встановлення показників оцінки стану та індикаторів змін середовища. Вирішення цих питань сприятиме покращанню координації зусиль з поліпшення умов проживання та якості життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Існують різні трактування поняття стійкого розвитку. Так, під стійким розвитком розуміють таку модель соціально-економічного розвитку, яка забезпечує життєві потреби нинішнього покоління і не позбавляє такої можливості майбутні покоління через вичерпання природних ресурсів та деградацію навколишнього середовища [1, с. 90]. Проте навіть загальний аналіз цього терміна неоднозначний та суперечливий, тому що у цьому понятті об'єднані два слова, протилежні за значенням: “стійкість” передбачає рівновагу, а “розвиток” можливий тільки за умови постійного

виходу системи з рівноважного стану. Неоднозначність розглянутого поняття полягає в тому, що “стійкість” можна розуміти і як здатність утримувати рівновагу (не падати, не руйнуватися), і як стабільність, тобто здатність не змінюватися або підтримувати певні (стійкі) темпи руху (розвитку) [2, с.714].

Загалом сталий розвиток набагато масштабніший, він припускає збалансоване функціонування трьох складових: природи, суспільства й економіки. З погляду економіки розвиток може вважатися сталим лише за дотримання збалансованості господарської діяльності людини та збереження навколишнього природного середовища Соціальний підхід орієнтований на створення рівних можливостей для кожного учасника у ході рівноваги. Принцип стійкого розвитку є простим та зрозумілим, проте насправді його дуже важко втілити на практиці. Про актуальність зазначених понять свідчить велика кількість публікацій, що стосують принципу стійкого розвитку. Як зазначав відомий учений-економіст, “з приводу концепції сталого розвитку нині майже кожен з економістів-екологів прагне висловити свої компліменти” [3, с.30]. Дослідження переходу країни на стійкий розвиток є складною проблемою, концепція щоразу доповнюється та розвивається у цьому напрямку, вагомого значення набуває просторовий менеджмент сталого розвитку [4, с. 42].

Зазначимо, що сталий розвиток має неоднакове змістовне наповнення для різних країн. Для багатих, “благополучних” країн сталий розвиток пов'язаний з такими заходами, як утилізація відходів, ефективне енергоспоживання, заощадження ресурсів, відновлення порушень природних ландшафтів. Для бідних країн сталий розвиток означає соціальну рівноправність, справедливість, законність, рівномірніший розподіл матеріальних благ і загальне зростання добробуту. Модель сталого розвитку не може бути подана у вигляді універсальної схеми, оскільки вона відображає об'єктивні умови, історичні тенденції, своєрідність культури, духовний склад населення тієї або іншої країни чи міста.

Сьогодні існує понад п'ятдесят визначень стійкого (сталого) розвитку, цей термін, залежно від змісту слова “стійкий”, “сталий”, трактують по-різному, він приховує дуже загальний орієнтир і не дає змоги визначити чіткі межі критеріїв, конкретні цілі, методи досягнення визначеної мети. У найзагальнішому вигляді ми погоджуємось з визначенням, що “сталий розвиток – це досягнення гармонії між життєдіяльністю людини і навколишнім природним середовищем” [5, с. 93], адже саме злагодженість, взаємна відповідність між різноманітними аспектами (економічними, соціально-побутовими, виробничими тощо) діяльності людини та збереження екосистеми дасть змогу стабільно розвиватись економіці загалом.

Постановка цілей

Метою цього дослідження є визначення особливостей стійкого розвитку на прикладі стійкості (гармонізації) середовища проживання та можливість застосування цього підходу до моделювання інтегральної оцінки його відповідності потребам людини і гармонізації відносин у житлово-комунальному обслуговуванні населення в певному регіоні. Основним завданням цієї роботи є визначення та обґрунтування статистичних показників, які дадуть змогу оцінити якість житлово-комунального обслуговування у регіонах і вибрати систему критеріїв та індикаторів, які допоможуть виявити відхилення їх від встановлених норм.

Виклад основного матеріалу

Базовим орієнтиром у розробленні принципів сталого (гармонійного) розвитку житлово-комунального обслуговування має бути дослідження можливості підвищення комфортності умов проживання. Під такими умовами розуміють зручність, затишок, екологічну безпеку, захищеність, високі європейські стандарти не лише щодо помешкання, але й щодо усієї навколишньої території. Комфортність міста повинна складатися з найсприятливіших умов для проживання, роботи та відпочинку. Тобто комфортне середовище означає розвинуту інфраструктуру, зручне житло, гарантовану безпеку мешканців і сприятливу екологію.

Гармонійний розвиток Львова визначається як збалансоване функціонування міста, забезпечення економічного зростання і потреб населення з одночасним поліпшенням екологічного стану міського середовища загалом. Це також раціональне використання всіх ресурсів, зокрема природних, комунікаційних, технологічних, удосконалення соціальної, виробничої, транспортної,

інженерної інфраструктури міста, поліпшення умов проживання, відпочинку й оздоровлення, збереження і збагачення природних ландшафтів та культурної спадщини. Реалізація цих напрямків у межах міста наближає його до гармонійного розвитку і забезпечить досягнення світових стандартів рівня та якості життя населення.

Гармонізація взаємовідносин вимагає погодження цілей діяльності між замовниками і виконавцями, між рівнями ієрархії всередині організації, між окремими виконавцями та їхніми об'єднаннями. Проте нині в Україні найбільша дисгармонія між очікуваннями замовників та отриманими результатами діяльності виконавців спостерігається у сфері житлово-комунального обслуговування населення. Невдоволення понад 80 % замовників результатом діяльності надавачів послуг визначальною мірою зумовлюється особливостями взаємовідносин між ними, які характеризуються неузгодженістю цілей взаємодії, певною невизначеністю обов'язків, прав і відповідальності сторін за кінцеві результати. Наслідком цього є несвоєчасність надання послуг, невідповідність їх вимогам якості і вартості, регулярне невиконання уже оплачених робіт, з одного боку, і несплата або тривала заборгованість оплати наданих послуг за тарифом, невдоволення, претензії, скарги тощо.

Досягнення гармонізації взаємовідносин замовників та виконавців послуг у сфері житлово-комунального обслуговування населення вимагає дотримання засадничих економічних принципів та організації їхньої взаємодії на основі угод, які чітко визначали б обов'язки, права і відповідальність за кінцевий результат, отримуваний кожною зі сторін. Отже, дуже актуальним завданням є розроблення таких концептуально - методичних підходів і практичних рекомендацій та регламентів побудови договірних стосунків, які забезпечили б гармонійну взаємодію сторін і досягнення кожним із них для себе корисного результату.

Таблиця 1

**Характеристика системи показників та індикаторів
житлово-комунального обслуговування населення**

Група показників та індикаторів	Характеристика
Технічні	показники зношення інженерних мереж; показники, що характеризують якість та довговічність виконаних ремонтно-будівельних робіт; показники рівня завантаження комунальних мереж та обладнання; показники термінів експлуатації та продуктивності мереж та обладнання;
Економічні	частка витрат на житлово-комунальні послуги у споживчому кошику домогосподарств; середня заробітна плата і середній дохід домогосподарств; зміна характеристик надання житлово-комунальних послуг; фінансові показники залучення коштів у розвиток ЖКГ на місцевому та державному рівнях; зниження питомих витрат при наданні житлово-комунальних послуг; показники, які характеризують вкладення коштів на фінансування
Екологічні	частка витрат на житлово-комунальні послуги у споживчому кошику домогосподарств; середня заробітна плата і середній дохід домогосподарств; зміна характеристик надання житлово-комунальних послуг; фінансові показники залучення коштів у розвиток ЖКГ на місцевому та державному рівнях зниження питомих витрат при наданні житлово-комунальних послуг; показники, які характеризують вкладення коштів на фінансування
Соціальні	забезпеченість житловою площею та житлово-комунальними послугами; боротьба з бідністю, підвищення загального добробуту населення; тривалість життя, демографічна динаміка і стабільність; поліпшення розвитку населених пунктів
Інституціональні	правові механізми захисту від неякісного житлово-комунального обслуговування населення; самоорганізація населення та її вплив на якість житлово-комунального обслуговування населення; надання самостійності органам місцевого самоврядування в житлово-комунальному обслуговуванні населення

Оцінка ефективності та соціально-економічних результатів діяльності під час житлово-комунального обслуговування населення повинна здійснюватися на основі певної системи показників, що забезпечить основу для здійснення моніторингу цього процесу та, якщо виникне необхідність, коригування і цілей, і завдань. Узагальнюючи результати дослідження та міжнародний досвід забезпечення сталого розвитку сфери житлово-комунального обслуговування, можна вважати за доцільне запровадження комплексної системи показників та індикаторів житлово-комунального обслуговування (табл. 1). Виділення системи таких показників повинно відповідати двом принципам підходам:

1. Вибрані системи показників та індикаторів повинні відображати окремі аспекти гармонійного розвитку сфери житлово-комунального обслуговування. У межах усієї системи показників можуть виділятися підсистеми різних рівнів і напрямків, такі, як технічні, економічні, екологічні, соціальні та інституційні.

2. Виділення окремого показника як інтегрального індикатора, за яким можна проаналізувати рівень стійкості житлово-комунального обслуговування на певній території. Це дасть можливість передбачити загрози у житлово-комунальному обслуговуванні та запобігти їм, внаслідок чого можна буде уникнути таких катастроф, як, наприклад, в Алчевську.

У такому разі під “індикатором” необхідно розуміти засіб, який спрощено характеризує певну ситуацію у житлово-комунальному обслуговуванні, яка є частиною загальної системи ЖКГ або ж окремих “фрагмент” інформації, що відображає стан усієї системи. Суть його полягає в тому, що група однорідних показників, набуваючи конкретних значень, лежить у певних допустимих межах. Якщо ж значення окремого показника починає виходити за межі сприятливого функціонування, вступає в дію певний індикатор, який подає сигнал про необхідність здійснення корегувальних дій.

$$I = \sum_{i=1}^n x_i a_i + \sum_{j=1}^n y_j b_j + \sum_{q=1}^n z_q c_q + \sum_{s=1}^n v_s d_s + \sum_{p=1}^n w_p f_p,$$

де I – інтегральний показник якості житлово-комунального обслуговування населення; x_i, y_j, z_q, v_s, w_p – сукупність уніфікованих значень відповідно технічних, економічних, екологічних, соціальних, інституційних показників.

– вагомість відповідно технічних, економічних, екологічних, соціальних, інституційних показників, в сумі дорівнюють 1, тобто $a_i > 0, b_j > 0, c_q > 0, d_s > 0, f_p > 0$ та $\sum a_i = 1, \sum b_j = 1, \sum c_q = 1, \sum d_s = 1, \sum f_p = 1$.

Спостереження за зміною зазначеної системи показників та індикаторів житлово-комунального обслуговування населення можна здійснювати на засадах формування соціально-економічного моніторингу стійкості розвитку ЖКГ регіону [6, с. 114]. Дані соціально-економічного моніторингу можна використати для корегування пріоритетів та завдань щодо забезпечення стійкого розвитку житлово-комунальної сфери. Порівняльний аналіз показників та індикаторів середовища проживання дасть змогу своєчасно виявити необхідність змін та недопущення неконтрольованих відхилень.

Фактори ризику для гармонійного розвитку житлово-комунального обслуговування умовно можна поділити на дві групи: 1) неантропогенні – такі, що не залежать від діяльності людини та суспільства; 2) антропогенні – фактори ризику розвитку ЖКГ, що прямо чи опосередковано залежать від діяльності людини.

Неантропогенні фактори – це різні природні катастрофи, наприклад, землетруси, глобальне потепління, бактеріологічне зараження води, не пов'язане з діяльністю людини. Вони впливають на розвиток ЖКГ через стан природних ресурсів, пошкодження чи знищення інфраструктури житлово-комунального обслуговування, зміну умов надання житлово-комунальних послуг тощо. Як правило, людина безсила перед такими ризиками, хоча з розвитком НТП у неї виникає все більше можливостей передбачити та запобігти таким природним катаклізмам. Антропогенні фактори визначають якість діяльності менеджменту у сфері житлово-комунального обслуговування населення.

Висновки

Інтенсивний розвиток індустріальної діяльності людини, все більші масштаби витрачання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища призвели до погіршення умов проживання та якості життя. Методичні підходи до оцінки стану середовища проживання, регулювання взаємодії його економічної, соціальної, та екологічної складових дослідженні недостатньо, а практика їхньої реалізації в Україні викликає незадоволення населення та владних чинників.

Обґрунтовані підходи до визначення показників оцінки стану житлово-комунального обслуговування та індикаторів змін дадуть змогу не допустити неконтрольовані відхилення. Це дасть можливість ефективно здійснювати моніторинг середовища проживання та визначати динаміку реалізації заходів з метою виявлення необхідних змін та вчасного їхнього корегування.

Перспективи подальших досліджень

Обґрунтовані теоретичні аспекти щодо визначення показників оцінки стану житлово-комунального обслуговування та індикаторів змін будуть використані для подальших досліджень щодо розроблення відповідної теоретичної основи організаційно-економічного забезпечення гармонійного розвитку житлово-комунального обслуговування.

1. Артеменко В. Індикатори стійкого соціально-економічного розвитку регіонів // *Регіональна економіка*. – 2006. – № 2. – С. 90 – 97. 2. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористування: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2005. – 759 с. 3. Злупко С. Екогенологічні засади регіональної політики сталого розвитку в умовах глобалізації // *Регіональна економіка*. – 2002. – № 4. – С.30. 4. Павліха Н. Принципи просторового менеджменту сталого розвитку // *Економіка України*. – 2006. – С. 40–45. 5. Колошнікова Т.М. Стратегічне планування сталого розвитку регіону: визначення змісту основних категорій. // *Менеджер*. – 2005. – №3 (33). – С.92 – 96. 6. Борщук Є., Загорський В. Концепція сталого розвитку і проблеми оптимізації еколого-економічних систем // *Регіональна економіка*. – 2005. – № 3. – С.113–119.